

Umění bez diváků není pro mě

Chantal Santon Jeffery bude v létě hostem MHF Letní slavnosti staré hudby, kde společně se souborem Collegium Marianum chystá operní soaré s hudbou M.-A. Charpentiera a F. C. de Blamonta. Zároveň v Praze povede mistrovské kurzy zaměřené na rétoriku a ornamentiku francouzské barokní opery.

TEXT — ČENĚK SVOBODA

foto © Zdenka Hanáková

Pandemická situace ve Francii, podobně jako v Čechách, je prozatím stále velmi komplikovaná. Více než rok byla hudební scéna zmrazena. Operní domy a koncertní sály se otevírají jen pozvolna. Jak jste čelila této bezprecedentní situaci? Udělala jste si od hudby pauzu?

Loni v březnu jsme všichni zažili šok, vedle strachu z nemoci nás zasáhla i nejistota ohledně budoucnosti. Musela jsem z hodiny na hodinu zrušit všechny projekty, celé nasmlouvané řady amerických koncertů a operních angažmá. Odjela jsem z Paříže za rodiči a ve skutečnosti si asi na měsíc opravdu vzala jakousi hudební dovolenou. Teprve po jisté době jsme se ve Francii probudili z prvotního šoku a ukázalo se, že vše zlé je i pro něco dobré. Zpěváci z různých oborů a úrovní této činnosti se začali zajímat o možnosti aktivního působení i v této době. Ukázalo se, že existuje jakási „odborová“ organizace, kterou ale nikdo nezná a doposud ani nebyla třeba. Teď se její existence ukázala jako důležitá. Člověk si mimo jiné náhle uvědomí, kolik lidí napříč naší zemí se věnuje tomuto krásnému oboru a z jakých různých podmínek a segmentů

Mám speciální slabost pro opery Marca-Antoina Charpentiera. Jeho hudba je prosvětlená a laskavá. Píše sice o velkých králich a královnách, ale každý pochopí, že se jedná hlavně o člověka, o jeho srdce a prožívání.

přicházejí. Zároveň tahle sdílená a společně nesená nouze už není tak traumatizující jako na počátku. Předpokládám, že u vás a jinde v Evropě to bylo podobné, jen mám pocit, že Francie má už tradičně poměrně robustní sociální systém, který nás nenechal padnout až na existenční dno.

Někteří naši prvotřídní umělci propadli během posledního roku skepsi a místy až tráplivým pochybám, zda jejich povolání a hudební kariéra byly tím nejlepším rozhodnutím. A zda se profesně nevěnovat něčemu v nejistých časech méně ohroženému. Byla tohle vážná otázka i pro vás?

Jednoznačně. I pro mě to během počátků pandemie znamenalo naprosto reálné a vážné téma. Zpívám profesionálně více než dvacet let, nejsem tím pádem už nejmladší a plna bezbřehého entuziasmu. Zároveň jsem se shodou okolností ocitla před rokem na významné životní křižovatce. Změnila jsem svého agenta a začala pracovat především v zahraničí. Uzavření hranic a všechny ty restriktce mě tak zasáhly ještě intenzivněji, než kdyby se to stalo třeba o pět let dříve. A jste-li uprostřed

nesnadného rozhodování, co dál se svou kariérou, nemáte-li v tu chvíli žádnou pevnou jistotu, že se vám v následujícím čase podaří uživit rodinu, zasáhne vás příchod pandemie o to silněji. My zpěváci jsme navíc velmi citliví a emotivní, takže i ta zvláštní temnota, která loňské jaro provázela, se na mém uvažování určitě podepsala. Zkrátka klidně bych to nazvala – jak říkáte – trápivými pochybnostmi.

Vidíte již nějaká znamení, že se situace obrací k lepšímu? Často slyšíme, že život ani hudební scéna již nikdy nebudou stejné, jako byly před pandemií. Co si o tomto názoru myslíte?

Samozřejmě součástí těch pochybností je i katastrofický scénář, že hudební scéna bude atakována dalšími podobnými chorobami, že budeme stále omezováni a že budeme žít ve strachu, jestli se další rok můžeme uživit, nebo ne. Upřímně řečeno ale doufám, že se postupně vrátíme do normálního koncertního provozu. Podílela jsem se na mnoha nahrávkách třeba pro francouzský rozhlas a měla jsem možnost povídat si o této situaci s mnoha zajímavými lidmi. Shodli jsme se, že umění nemá smysl, pokud se nahrává a někdo se pak na něj dívá někde doma na svém počítači. My všichni jsme přece živí umělci a každé médium, i třeba jen mikrofon, nám kus té živosti bere. Moje největší starost tak byla, kdy už bude možné zpívat pro živé publikum. Protože pokud má být hudební budoucnost plná nahrávání a zpívání do zdi, bude to budoucnost beze mě.

V létě přijedete do Prahy v roli špičkové interpretky francouzské barokní hudby, ale váš hudební záběh je mnohem širší. Býváte často zvána k operním rolím klasicistního a romantického repertoáru, stejně jako k projektům soudobé hudby. Mohla byste říci, v jakém repertoáru se aktuálně cítíte být nejvíce doma?

Myslím, že jsem především Francouzka. A to spojení hudby a mateřského jazyka je unikátní, proto považuji především veškerý francouzský repertoár tak trochu za svůj domov. V něm jsem schopna i dobře vyučovat a pomáhat studentům v jeho pochopení. Moje rodina je také částečně anglická, mám za sebou řadu projektů s anglickou hudbou a s anglickými soubory. Už jsem ale mluvila o tom, že minulý

foto © Petra Hajská

foto © Petra Hajská

rok mě zastihl na určitém životním rozcestí. A společně s mým agentem se pokouším proniknout na scénu německé romantické opery. Fascinuje mě Wagner a miluji jeho role mladých žen či, jak se říká, role mladodramatických sopránů, jako je například Senta v *Bludném Holanovi*. Už od počátku mé kariéry jsem potkávala wagnerovské pěvce a německé dirigenty, kteří mě přesvědčovali, že s mým hlasem prostě musím zpívat německý repertoár. Teď na to konečně došlo a já jim ráda dávám zpětně za pravdu.

Estetické nároky a interpretační přístup raně barokní hudby se velmi liší například od nároků pozdně romantické

francouzské opery, nebo dokonce wagnerovských partů. Je vůbec možné kombinovat takhle rozdílné způsoby zpěvu? Musíte při cestování mezi takhle rozdílnými estetickými světy svůj způsob zpěvu měnit?

To je velká otázka. I když by člověk podle té nejčistší teorie svůj vokální přístup měnit neměl, nakonec je to nutné. Ale to říkám z pozice někoho, kdo se právě tím přerodem intenzivně zabývá a vlastně novou polohu svého hlasu teprve hledá. Možná raději začnu z druhé strany. Zdá se mi, že v hudebních kruzích panuje poměrně široké nepochopení estetiky francouzské barokní opery. Je to nade vše pochybnost velká a divadelní opera, která si žádá velký prostor,

foto © Petra Hajsá

velký orchestr, velký hlas a také vibrato. Podle dobových svědectví francouzští zpěváci zpívali s vibratelem, koneckonců když dnes barytonista jeden den zpívá Wagnera a druhý den Bachovu velkou mši, zpívá stejně a všem to připadá krásné. U žen to je bohužel trochu složitější, ale přesto jsem přesvědčena, že schopnost kombinovat různé žánry je spíše věc intelektu a interpretační kázně než jednou daných a nepřekročitelných limitů.

V České republice stále můžeme pozorovat, že scéna historicky poučené interpretace je výrazně oddělena od klasické hudební scény. Kvůli pandemické situaci jsme zde zaznamenali téměř bezprecedentní koncertní událost. Zahajovací koncert našeho nejtradičnějšího hudebního festivalu Pražské jaro, který vždy otevírá provedení našeho národního romantického stříbra v podobě Smetanovy *Mé vlasti*, byl v tomto roce proveden barokními specialisty na dobové romantické hudební nástroje. Část hudební komunity označuje tento počin jako drzost. Co si myslíte o těchto „oddělených světech“? Můžete srovnat tuto situaci s francouzskou či západoevropskou hudební scénou?

To není jen váš problém, stejnou diskusi zažíváme v podstatě všude, kde se objevují pokusy o historicky poučenou interpretaci. Ve Francii nedávno prováděl Mark Minkowski historicky poučeného *Bludného Holanďana* a všude tím vzbudil veliký rozruch. Lidé se ptali: „Jak si to vůbec může dovolit?“ Ten nejdůležitější argument, který si musíme uvědomit, je fakt, že hudební historie není lineární a postupný vývoj. Konec baroka nenastal lusknutím prstů, zapsáním hraničního roku a okamžitou a naprostou změnou estetiky. A stejné je to s romantismem. Proud hudebního vývoje je spíše jedna velká a mnohovrstevná kontinuita, ve které se mísí konzervativní, aktuální i moderní trendy. Vezměte si třeba Simona Mayra, skladatele z přelomu 17. a 18. století, asi o generaci staršího než Rossini. Mayr byl naprosto klasický a naprosto romantický zároveň, byl absolutní Němec a Ital zároveň. S určitou licencí je každý skladatel tak trochu mezi různými světy. Když děláte Smetanu, je důležité vědět, co se tehdy ve světě a u vás dělo. Třeba že Smetana – ten tolik český autor – mluvil německy, že se velmi inspiroval Lisztem, že zkrátka patřil do proudu evropské hudby. Všichni skladatelé cestovali, umělecky zráli a nasávali do sebe různé inspirační zdroje. Oddělovat světy hudby na naše

a cizí nebo na „pouze pro romantiku“ versus „pouze pro barokáře“ je podle mě krátkozraké. Navíc všichni houslisté nebo cellisté v Čechách – i ti barokní – se učili hrát Dvořáka a Smetanu, žijí v tom estetickém světě od malička a není důvod, proč by neměli s láskou a pochopením zahrát tak krásné dílo, jako je *Má vlast*.

V Praze jste působila již vícekrát, především ve spolupráci se souborem Collegium Marianum, v rámci koncertů a vedení mistrovských kurzů zejména v oblasti francouzské barokní hudby a opery. Co je pro vás na tomto repertoáru specifické a zajímavé?

Pro mě je to úžasný svět. Koncentrovaný na hloubku textu a opravdové divadlo. Možná se to tak na první pohled nezdá, z dálky může francouzská barokní opera působit jako složité a konstruované dílo, plné neznámých ozdob a těžko pochopitelných pravidel. Zároveň z ní cítíme určité velikášství francouzského královského dvora, podobně jako u hudby Mozartovy či Haydnovy, která byla psána pro královské či šlechtické dvory. Zní těžce, majestátně a pompézně, ale i tak v ní nacházíme spoustu geniálních hudebních řešení, melodií či motivů. U dobrých francouzských oper lze zase nalézt

skvělou dramatickou práci a dokonalé provedení libreta. A právě proto tento repertoár tak ráda studenty učím. Objevovat sepětí francouzštiny s barokní hudbou je úžasné dobrodružství.

V rámci letošního festivalu Letní slavnosti staré hudby připravujete dvě opery, které pocházejí z Versailles. Obě jsou spojeny s pařížským královským dvorem, ta první se váže k době Ludvíka XIV., ta druhá vznikla na dvoře Ludvíka XV. Je možné nějak popsat specifickou atmosféru a estetiku královského dvora v pozdním 17. a raném 18. století? Jak tehdejší hudba zrcadlí tuto atmosféru?

Po pravdě řečeno jsem tam nebyla, zase tak stará ještě naštěstí nejsem, takže těžko mohu předložit nějaké věrohodné svědectví. Mám ale speciální slabost pro opery Marc-Antoina Charpentiera. Jeho hudba je prosvětlená a laskavá. Píše sice o velkých kráľích a kráľovnách, ale každý pochopí, že se jedná hlavně o člověka, o jeho srdce a prožívání. Na rozdíl od Lullyho zde nenajdeme těžké tragédie, o to více ale porozumění a lásku k člověku.

Collegium Marianum připravilo na léto také mistrovské kurzy, již pátý ročník Akademie Versailles. Budete zde v roli lektora v oblasti zpěvu, interpretace a ornamentiky. To není vaše první zkušenost s mistrovskými kurzy v Praze. Je pro české studenty francouzská barokní estetika náročná? Máte pocit, že si se studenty v tomto ohledu dobře rozumíte?

Samořejmě že si navzájem rozumíme, vždyť jsme hudebníci! Ten největší kámen úrazu je bezpochyby jazyk, už jsem říkala, že hudebně-rétorická rovina pro mě znamená naprostý základ francouzské barokní estetiky. Můžete klidně dnes zpívat Wagnera a zítra Charpentiera, když rozumíte francouzskému textu, jeho struktuře a jeho hudební realizaci. Tam také se svými studenty začínám. Nejprve v rovině divadelní rétoriky a správné deklamacce textu. Teprve později přichází na řadu hudební artikulace a ornamentika. Mimo chodem musím se přiznat, že i když občas zpívám česky, stydím se, že nerozumím vůbec české gramatice a neznám její syntax. Pro nás je to strašlivě složitý jazyk, takže pokud byste mi řekl, že mám zítra zpívat Jenůfu, polila by mě hrůza a hned bych běžela

studovat vaši gramatiku. Obecně ale platí, že práce s cizími studenty je nádherná. Vy byste taky měl přijít na masterclass!

Pandemie se pomalu ale jistě uklidňuje a běh koncertního života se vrací do normálních kolejí. Můžete popsat svoje plány v nejbližší době?

Můj program vypadá při pohledu do diáře dosti bláznivě. Divadla se postupně otevírají, měla jsem původně dělat jednu belgickou operu v Tours, která byla zrušena, ale náhle se akce v Tours oživila, už ale ne jako divadelní produkce, ale jako operní gala s romantickým francouzským repertoárem, jako je Gounod. A pak mě čeká něco zcela odlišného, nastudování irské a skotské tradiční lidové hudby. To je vlastně další příklad toho prolínání, o kterém jsme mluvili. Tahle hudba je velmi úzce spjata s barokem a provozují ji barokní specialisté. Pak bych měla zpívat v divadle na Champs-Élysées Mozartovo *Requiem* v kombinaci se mší k posvěcení Napoleona Bonaparta, kterou napsal Giovanni Paisiello. Moc se těším, že se divadlo již otevře, protože jsem tam v loňském roce musela oželet spoustu krásných projektů. A nakonec pojedu do Budapešti, kde musím dokončit nahrávku Rameauovy opery, kterou loni v březnu uprostřed natáčení zastavil pozitivní test u tří hudebníků. Doufám, že si za ten rok na tu hudbu ještě vzpomeneme a ten poslední den zvládneme. A pak se samozřejmě moc těším do Prahy, to si ani nedovedete představit! Praha je magická a mám tam už mnoho přátel. Takže už se nemůžu dočkat! ✕

Biografie

Chantal Santon Jeffery

Chantal Santon Jeffery je považována za jednu z nejlepších francouzských sopranistek současnosti. Ovládá širokou škálu interpretačních poloh od komorních loutnových písní přes raně barokní repertoár, francouzskou barokní operu, moderní hudbu až po náročné party mladodramatických sopranů Wagnerových oper. Ztělesnila početné operní role z Mozartových oper (Donna Anna, Donna Elvíra, hraběnka Almaziva či Sandrina), excelovala v operních dílech Campra, Rameaua, Purcella, Haydna, Bizeta či Brittena. Bývá pravidelně zvána ke spolupráci se soubory Le Concert Spirituel, Les Talens Lyriques, l'Orchestre National de France, l'Orchestre de Chambre de Paris, I Barocchisti, Les Ambassadeurs, Le Cercle de l'Harmonie a mnoha dalšími. Mezi jejími nahrávkami (více než 50 titulů) vynikají barokní, klasicistní a romantické francouzské opery a oratoria, ale také díla od Mozarta, Martineze, Stradelly, Purcella a dalších.